

ἀφ' οὗ ἐχάλασεν ἡ φωνή της τὴν ἐπρόκεισε καὶ τὴν ὑπ' ἀνδρὺς μὲ ἀξιώλογον νέον. Μακάριος ὅποιον προστατεύει ὁ κόμης Ἀδασέφ! τὸ μέλλον του εἶναι βέβαιον. Παρευρέθην πολλάκις εἰς τὰς θεατρικὰς του παραστάσεις· εἶναι ὡραῖαι ὅπως καὶ εἰς τὸ Μελόδραμα. Καὶ ὅχι μόνον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐξοχὴν του φέρει τοὺς μουσικούς του. Καὶ τότε θαρρεῖς ὅτι βλέπεις τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Δαρσίου. Εἴκοσι, τριάντα ἄμαξι! διότι ὅλοι, ἄνδρες, γυναῖκες, ὄργανα, σκηνογραφήματα τὸν ἀκολουθοῦν. Σήμερον εἶδες πῶς ἦτον ἡσυχος καὶ ἐξαπλωμένος· ὅταν τὸν ἰδῇς εἰς ἡμέραν παραστάσεως δὲν θὰ τὸν γνωρίσης· εἶναι ζωκρός, φαιδρός, ὡς νέος εἴκοσι χρόνων. Ὅσον ὅμως ὡς πρὸς τὰ ὑποστατικά του ὀλίγον καταγίνεται εἰς αὐτὰ· τὰ ἔχει παραιτημένα εἰς ἓνα ἐπιστάτην ὁ ὁποῖος τὰ μεταχειρίζεται ὅπως θέλει· διὰ τοῦτο ὅση ἁρμονία καὶ τάξις ἐπικρατεῖ εἰς τὸ θέατρόν του, τόση ἀταξία βασιλεύει εἰς τὰ ὑποστατικά του. Ἐνίοτε οἱ χωρικοὶ φωνάζουν καὶ ἀπειλοῦν· τότε ὁ ἐπιστάτης τοὺς μεταφέρει εἰς ἄλλα ὑποστατικά μακρυνά. Ἐνθυμίσαι μίαν ἡμέραν ὅτε ἀπηντήσαμεν κάτω εἰς τὸ χωρίον μας ἐλασινὴν τινα συνοδίαν· μίαν ἄμαξιν μεταφερομένην ἀπὸ δύο βώδια, δύο ἀνθρώπους λειποθυμοῦντας ἀπὸ τὸν κόπον, καὶ τρεῖς γυναῖκες μὲ γυμνά ποδάρια, τῶν ὁποίων ἡ μία εἶχε καὶ μωρὸν εἰς τὴν βράχιν· ἦτον οἰκογένεια χωρικῶν ἀνήκουσα εἰς τὸν κόμητά μας, μεταφερομένη εἰς ἄλλο μέρος ἀπὸ τὸν ἐπιστάτην του. Πλὴν τί μᾶς μέλει διὰ τοιαῦτα μικρὰ πράγματα; Οἱ εἰλωτοὶ ἔγειναν διὰ νὰ πάσχουν· καὶ ὅταν ὁ κύριός των ἔχῃ χρήματα νὰ κάμνῃ ὅλας του τὰς φαντασίας, ἀρκεῖ.

Μόλις ἐτελείωσεν ὁ ἰατρὸς καὶ ἰδὼν τὸν Ἰβάν, παρετήρησεν ὅτι εἶχε τὸ πρόσωπον ζοφερόν, καὶ δάκρυ ἀπελπισίας κατέβαινον εἰς τὴν παρειάν του.

— ἔχεις δίκαιον· τί εἶπα; ἀνέκραξεν ὁ ἀγαθὸς ἰατρός· ἀλλὰ τί θέλεις, φίλε μου; καὶ τὰ καλῆτερα αἰσθήματα δὲν ἐμποδίζουν ἀπὸ τοῦ νὰ ᾔναι ὅ,τι εἶναι! Μὴ λέγοντες τὰ κακὰ, οὔτε τὰ λησμονοῦμεν οὔτε τὰ διορθούμεν. Συνειθίζω νὰ λέγω τὴν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ἀφρώστους μου· οὔτε τοὺς ὁμιλῶ διὰ χειρὸς καὶ νεύματος ὅταν βλέπω ὅτι ἐξεγράθησαν ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν ζώντων. Πλὴν τοῦτου, δὲν εἶναι ἀνωφελὲς ὅ,τι εἶπα. Εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ λάβῃς μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ κόμητος, διότι εὐκόλως ἐνδίδει εἰς ὅσους ἀγαπᾷ· τότε φρόντισε νὰ βοηθήσῃς ἐκείνους ὅσοι πάσχουν εἴτε ἐξ ἀμελείας εἴτε ἐκ σφαλμάτων του, καὶ κατὰστησε ὑποφερτὴν τὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν καὶ σὺ θέλεις νὰ ζήσῃς.

— Ποῖος εἶναι, ἠρώτησεν ὁ Ἰβάν, ὁ κύριος ἐκεῖνος μὲ μαύρον φόρεμα καὶ ἄσπρον λαίμοδετόν, τὸν ὁποῖον ἐχαιρέτισες ἐκτός τοῦ θαλάμου τοῦ κόμητος;

— Εἶναι ὁ Νικόλαος Βουσλάγεφ, υἱὸς μεγάλης καὶ πλουσίας οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος, ἀφ' οὗ ἀπέθανον οἱ γονεῖς του, ἐξ αἰτίας τῶν καταχρήσεων τοῦ ἐπιστάτου, ἐδυστύχησε τρομερά. Αὐτὸς ὅμως τὸν ἐλυπήθη καὶ τὸν ἐπῆρε γραμματέα του· τὴν δὲ κόρην του ἀνατρέφει μὲ ἐξοδά του εἰς Σμάλταν.

— Ἄ! ὁ Κ. Βουσλάγεφ ἔχει κόρην;

— Μήπως τὴν γνωρίζεις;

— Ὁχι.

— Τὴν εἶδα μίαν στιγμὴν σήμερον εἰς τοῦ κόμητος· εἶναι ὡραιότατη, καὶ εἶναι μόλις δεκατεσσάρων χρόνων· ὀνομάζεται Μάσα (Μαρία). Εἶναι, ὡς λέγουν, πολλὰ εὐαίσθητος. Σήμερον τότεν ἐντύπωσιν τὴν ἔκαμεν ἡ φαλμωδία τοῦ ἀγιασμοῦ εἰς τὸν Νεώαν, ὥστε ἐλασποθύμησεν· εὗρίσκετο εἰς τὸν ἐξωστην, ὅπου ἦτον καὶ ἡ αὐτοκρατορίσσα, μὲ μίαν συγγενιστὴν της. Μετὰ ταῦτα τὴν ἔφεραν εἰς τὸν πατέρα της διὰ νὰ ἀναπαυθῇ ὀλίγας ἡμέρας.

Ταῦτα λέγοντος τοῦ ἰατροῦ ἐπανήλθον εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἰβάν τὰ τῆς τελετῆς καὶ ἤρχισε νὰ ἀνειροπολῇ· ὠνειροπόλοι ὅμως ἄλλα ἢ τὰ συνήθη.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—000—

Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἱστορία αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς Βυζαντινοῖς, ὑπὸ Γ. Α. ΝΑΥΤΟΥ, Τόμος 2, ἐν Ἀθήναις 1859—1860.

Ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ προκείμενον σύγγραμμα φαίνεται ὡς τὸ ἥμισυ μόνον περιλαμβάνον τῶν ὅσα ὁ τίτλος αὐτοῦ ἐπαγγέλλεται, ἥτοι τὴν ἱστορίαν, οὐχὶ δὲ καὶ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ ἐμπορίου. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι κατ' ἐπιφάνειαν μόνον, καὶ πρᾶγχαται ἐκ τῆς διαθέσεως τοῦ βιβλίου, διότι ἱστορικὴ μὲν εἶναι ἡ βᾶσις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ παρενείρονται καὶ ἀναπτύσσονται αἱ ἀρχαί, εἴτε ἄς ἐξ αὐτῆς πηγάζουσιν, ἢ προπαρασκευάζονται αὐτῆς τὴν ἀφήγησιν.

Τοιοῦτον δ' ὡς ἔχει τὸ βιβλίον, δυνάμεθα ἐν πεποιθήσει ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι εἶναι ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἀρ' ὅσα πρό καιροῦ παρ' ἡμῖν ἐξεδόθησαν, καὶ τῶν συστάσεως ἀξιωτέρων εἰς πάντα Ἑλλήνα ἀναγνώστην.

Τοῦ ἐμπορίου ἱκανῶς εἰδήμονες δὲν εἴμεθα διὰ νὰ εἰπώμεν ἂν ἡ ἐξιστόρησις τῶν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἢ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν ἐμπορικῶν θεσμῶν καὶ διατάξεων δύναται νὰ ἔχῃ καὶ πρακτικὴν τινα ὠφέλειαν τοῖς ἐμπόροις ἡμῶν. Ἀλλ' ἐν ἔθνει ἐξηυγενισμένῳ καὶ τὴν παιδείαν ἐπιδιώκοντι, ὁποῖον καυχώμεθα ὅτι εἶναι τὸ ἡμέτερον, ἐν χώρᾳ περιόπτῳ, οὕτως εἰπεῖν, καὶ πανταχόθεν μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς κοινωνούσῃ, πρέπει ὁ ἐμπορος, ἂν θέλῃ νὰ ἐξασκῇ τὸ ἐμπόριον ὠφελὴμως καὶ ἀξιοπρεπῶς, καὶ οὐχὶ ὡς βάνουσον χρηματολογίαν, ἀλλ' ὡς τέχνην εὐγενῆ, καὶ ἐκυτῶ καὶ τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ τιμὴν μετὰ τοῦ κέρδους περιποιούσκα, νὰ προικίζηται διὰ γνώσεων ποικίλων, αἵτινες ἐνῶ τὰ πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ χρήσιμα τῷ διδάσκουσιν, νὰ καλλιεργῶσι συγχρόνως καὶ νὰ κοσμῶσι τὸ πνεῦμά του· μεταξὺ δ' αὐτῶν βεβαίως ἐπίσημον πρέπει νὰ κατέχῃ θέσιν καὶ ἡ θεωρία τῆς ἰδίας αὐτοῦ τέχνης, προσέτι δὲ καὶ

ἡ μελάνη τῶν παρ' ἄλλοις ἔθνεσι καὶ ἐν ἄλλοις χρόνοις προῶν αὐτῆς. Νομίζομεν ὅτι χρησιμώτατον εἶναι εἰς πάντα ἔμπορον, ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἔμπορος, τῆς ἀνωτέρας δηλαδὴ κοινωνίας περαιοσμένον καὶ ἐντιμον μέλος, καλλιεργῶν διὰ τῆς ἱστορίας τὴν διανοικὴν του, νὰ διδάσκηται συγχρόνως δι' αὐτῆς ὅτι ἐκεῖ μάλιστα εὐωδοῦτο καὶ ἤνθει τὸ ἔμπόριον, ὅπου ἐπεκράτει εὐθύτης καὶ εὐλικρίνεια εἰς τὰ ἥθη, ἀκρίβεια καὶ τιμιότης εἰς τὰς συναλλαγὰς, εὐνομία καὶ εἰρήνη εἰς τὴν πολιτείαν.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι διὰ μόνους τοὺς κυρίως ἐμπόρους ἡ ἀνάγκη τοῦ παρόντος βιβλίου ὠφέλιμος καὶ ἐπαγωγός. Τὸ ἔμπόριον εἶναι ἐν τῶν ζωτικωτέρων στοιχείων τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας. Ἡ γῆ ἡμῶν, πολλὰς ἔχουσα καὶ τραχεῖας ῥάχεις ὄρεων, δὲν παράγει ἐπαρκῶς τὰ πρὸς ζωτροφίαν οὐδὲ τῶν ἡδὴ σπανίων αὐτῆς κατοίκων. Ἡ βιομηχανία ἡμῶν, μέρος μὲν ἐκ τῶν περιστάσεων, μέρος δ' ἐξ ἀκηδίας, ἐστὶν ἔτι ἐν σπαργάνοις, καὶ οὐδὲ τὸ πολλαπληθύνειον παρέχει τῶν ἀπαιτούμενων πρὸς θεραπείαν τῶν ἐγγχωρίων ἀναγκῶν. Συγχρόνως δὲ ἡ θάλασσα, πανταχόθεν περικλύζουσα τὴν Ἑλλάδα, προτάγει αὐτῇ διὰ μυρίων ὁδῶν τὰ προϊόντα πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ πάντων τῶν κλιμάτων, ἅτινα ἢ παρ' ἡμῶν ἀναλισκόμενα, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων μέχρι τῆς καλύβης διανεμόμενα, παρέχουσιν ἡμῖν τροφήν, ἐνδύματα, πᾶσαν χρεῖαν, πᾶσαν ἀνέσιν, πᾶσαν πολυτέλειαν, ἢ παρ' ἡμῶν ταμιευόμενα, καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων πλοίων ἀλλαγῇ μετακομιζόμενα, ἐπίτημα καταλείπουσιν ἡμῖν κέρδη. Καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους αἱ κοῖλαι τῶν Ἀθηναίων νῆες περιέπλεον τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀσίας, τῆς Αἰθίας, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀξίνου Πόντου, τόμελι τοῦ Ἰμπτου, τὸν ἐλληνικὸν ἀνθοσμίαν ἢ τὰ τεχνουργήματα κομίζουσαι τῶν Ἑλλήνων, ἐπαναφέρουσαι δὲ σίτον, ἄργυρον ἢ χρυσόν, καὶ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἀκμὴν εὐημερίας καὶ πλοῦτος ἀπεργαζόμεναι, εἰς ἣν προέβησαν τινὲς τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Καὶ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ἡμερῶν τῆς αἰγματολογίας, οἱ ὑπὸ τὸν πέλεκυν τρέμοντες δοῦλοι, ἐξρίπτοντο εἰς τ' ἀσθενῆ σκάφη των, καὶ ἐξήτουν ζωὴν καὶ ἐλευθερίαν εἰς τοὺς κινδύνους τῶν θαλασσῶν κατὰ τῆς λύσης δὲ τῶν στοιχείων τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν ἀσκῶντες, ἣν ἔμελλον ἐντὸς ὀλίγου ν' ἀναπτύξωσι κατὰ τῆς λύσης τῶν τυράννων των, συνεκόμισαν εἰς τρεῖς ξηροὺς ἀλλ' ἐνδόξους βράχους ἀφθονίαν πλοῦτος, ὅστις μετ' ὀλίγον ἐχρησίμευσεν ὥς ἐφόδιον πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐλευθερίας.

Οὕτω τὸ ἔμπόριον ἦν καὶ εἶναι ὁ ζωοδότης μαστὸς τῆς Ἑλλάδος· καὶ διὰ τῶν χρυσῶν αὐτοῦ δεσμῶν περιδέει ἡμῶς πάντας καὶ ἕκαστον, εἴτε ἐνεργητικῶς εἴτε παθητικῶς εἰς αὐτὸ ἐνδιαφερομένους. Οὐδὲς ἄρα τῶν Ἑλλήνων δύναται νὰ ἦναι πρὸς αὐτὸ ἀδιάφορος, καὶ οὐδεὶς τῶν πεπαιδευμένων, τῶν εὐχάριστος τὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μελετώντων, θέλει ἰδῆ ἄνευ περιεργείας σύγγραμμα ἐμβριθές, τὰς ἀρχαίας αὐτοῦ σχέσεις πραγματευόμενον.

Ἐν τῷ ἀξιολόγῳ τούτῳ συγγράμματι παρέρχονται ὡς εἰς συνεχῇ ἐπιθεώρησιν ἡ ἀρχαία Αἴγυπτος, ἡ σι-

τοφόρος καὶ αἰτέμπορος θουάτηρ τοῦ Νεῖλου, οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ ἀπώτατοι Σῆρες, χορηγοῦντες πολυτίμους λίθους, καὶ ὑφάσματα ὁλοσηρικά, οἱ τρυφηλοὶ Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι, οἱ τὴν παρακαταθήκην καὶ διαμετακόμισιν ἔχοντες τοῦ Ἰνδικοῦ ἐμπορίου, οἱ Ἀρχαῖοι, οἱ διὰ τοῦ ἐμπορίου ζῶντες τῶν παρ' αὐτοῖς αὐτοφυῶν ἀρωμάτων, οἱ πολυτελεῖς καὶ πλούσιοι Περσομήδαι, ἡ Φοινίκη, δι' ἣν ὁ Ἰσκαπὸς δὲν εἶχε μυστήριον, μετὰ τῆς ἀποίκου αὐτῆς Καρχηδόνας, ἥτις ἐστήριζε τὰς ἐμπορικὰς τῆς ἐπιχειρήσεις ἐπὶ ἀμερίστου θαλασσοκρατίας, οἱ Ἕλληνες, οἵτινες διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἀποικίων των περίεφερον πανταχοῦ τὴν δόδα τοῦ πολιτισμοῦ, οἱ Ῥωμαῖοι, οἵτινες διὰ τῶν ὤπλων ἐπέβαλλον, ἀλλὰ διὰ τῶν νόμων ἐβρόθυμιζον τὸ ἔμπόριον, καὶ τέλος τὸ Βυζάντιον, ὁ μέγας οὗτος καὶ συνήθως παραγνωρζόμενος κληρονόμος πάσης τῆς ἀρχαιότητος, ὅστις ἐπὶ πάσης τῆς τότε γνωστῆς γῆς ἐξέτεινε τὴν ἐπιρροήν του, καὶ δι' οὗ ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς διωχετεύθη εἰς τὰς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας. Ἀναπτύσσεται δὲ μετὰ πλείστης ἀκριβείας ἐκάστου τῶν ἐθνῶν τούτων οὐ μόνον ἡ ἐμπορικὴ δραστηριότης, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐν τῷ χαρακτῆρι, ἐν ταῖς σχέσεσιν, ἐν ταῖς νόμοις, ἐν τῇ λοιπῇ ἐνεργείᾳ του, ἐδύνάτο ὅπως δῆποτε νὰ ἐξασκῇ ἐπιρροὴν τινὰ ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου αὐτοῦ· καὶ πᾶσαι αὐταὶ αἱ πληροφάνειαι εἰς ἐν συνειλεγμέναι, ἀποτελοῦσι σύνολον γνώσεων περιεργότατον καὶ διδακτικώτατον.

Δὲν εἶναι δ' ἀπὸ σκοποῦ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ βιβλίου τούτου ἐβόδιεν ὁδὸν ἐντελῶς ἀντίθετον τῆς πατουμένης ὑπὸ πλείστων τῶν παρ' ἡμῶν συγγραφέων. Δι' αὐτοὺς συνήθως ἡ κυριωτέρα, πολλάκις καὶ ἡ μόνη πηγὴ ἀφ' ἧς ἀρῶνται, εἰσὶ τὰ συγγράμματα τῶν νεωτέρων ἐξηγητῶν καὶ ἐρευνητῶν τῶν ἀρχαίων. Τούτους λαμβάνουσιν ὡς ὁδηγοὺς, καὶ αὐτῶν ἀντιγράφουσι τὴν πολυμαθειαν, καὶ οὐ σπανίως καὶ τὰ λάθη. Ὁ Κ. Ναύτης ἐκ τοῦ ἐναντίου παρέλιπε μετὰ τινος ἐπιμονῆς, χωροῦσθαι ἔσως μέχρις ἐπιτηδεύσεως, τοὺς νεωτέρους, ἀνατρέχων κυρίως εἰς μόνους τὰς ἀρχαίας πηγὰς, ἃς ἐκμεταλλεῖται ἐπιμελεστάτα. Σπεύδομεν δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι, ὡς ἀποδείκνυται διὰ τινων σπανίων ἀλλ' ἐπιτυχεστάτων παραθέσεων ἐκ νεωτέρων συγγραμμάτων, τοῦτο πράττει οὐχὶ ἐξ ἀγνοίας, ἀλλ' ἐκ προθέσεως, προερχομένης ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι περὶ τῶν ἀρχαίων τὰ πάντα εὐρίσκει τις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅταν ἡξεύρῃ νὰ τὰ ζητήσῃ, καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ δώσῃ εἰς τὸ σύγγραμμά του τύπον ὅσον ἐνεστὶν εὐνικώτερον.

Τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν ἀρετῶν τοῦ συγγράμματος τούτου καθ' ἡμᾶς εἶναι, ὅτι τοσοῦτον ὅν ὠφέλιμον καὶ ὠγιαὺς ὕλης μετὸν, εἶναι συγχρόνως τοσοῦτον εὐαρέστως γεγραμμένον, εἰς γλώσσαν τοσοῦτον γλαφυράν καὶ βέουσαν, ὥστε ὁ ἀπαξ λαβὼν αὐτὸ ἀνὰ χεῖρας, δὲν θέλει νὰ τὸ καταθέσῃ πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ, ὡς ἂν ἀνεγίνωσκε μυθιστόρημά τι ἐκ τῶν τερπνῶν λεγομένων ἐκείνων, ἀλλὰ μετ' ἐκατονταπλασίου ὠφελείας. Α. Ρ. Ρ.